

ALTIJD GOED!

Leren lezen met Deckwitz en Paris

“Hoe je ook leest, het is altijd goed”, schrijft Lidewijde Paris in *Hoe lees ik?*, een handboek voor het lezen van romans dat ze in 2016 publiceerde. “Een gedicht kan veel betekenen, maar niet alles”, zegt Ellen Deckwitz dan weer in *Olijven moet je leren lezen*; volgens de ondertitel “een cursus genieten van poëzie”. Het verschil tussen beide uitspraken zegt iets over de verschillende genres die de auteurs belichten, maar ook iets over de teneur van hun leeslessen.

Paris (1962) werkte lange tijd als redacteur en uitgever, was actief als literair recensent en geeft les over literatuur in De Literatuurfabriek, dat mee georganiseerd wordt door Boekhandel De Drukkerij in Middelburg. Met De Lees!ambassade richtte ze nog in 2016 een organisatie op die “het literaire lezen op een toegankelijke manier (wil) stimuleren door middel van publicaties, optredens, lessen en lezingen”. *Hoe lees ik?* is de eerste publicatie in dit verband.

Deckwitz (1982) won in 2009 het Nederlands Kampioenschap Poetry Slam, publiceerde sindsdien drie bundels, waarmee ze onder meer de C. Buddingh'-prijs won, redigeerde de nagelaten poëzie van de jong gestorven auteur Thomas Blondeau (1978-2013), gaf in tal van scholen en opleidingen les over poëzie en had een tijdlang een column over poëzie in *nrc.next* onder de titel ‘Dichten met Deckwitz’. (Sinds begin 2017 heeft ze een gelijkaardige column in de boekenbijlage van *De Morgen*: ‘Dichter bij Ellen’.) *Olijven moet je leren lezen* is een bewerkte bundeling van vijftientwintig van de *NRC*-columns en is dus alleen in rekkelijke zin een “cursus” te noemen; *Hoe lees ik?* heeft door zijn opzet en inhoud de allure van een handboek, maar doet er alles aan om het ernstige dat met die term geassocieerd wordt, te vermijden.

Je vraagt je af waarom, want in feite biedt Paris in dit boek niet meer of minder dan een basiscursus toegepaste literatuurwetenschap. Niet helemaal up-to-date literatuurwetenschap misschien – het theoretische kader, dat ze angstvallig wegstopt onder een deken van leukigheid, is het klassieke basiskader zoals dat al enkele decennia gedoceerd wordt aan eerstejaarsstudenten literatuur en houdt weinig rekening met recente inzichten op het vlak van bijvoorbeeld cognitieve of narratologische literatuurwetenschap.

Maar als inleidende kennismaking met leesmethodes voldoet *Hoe lees ik?* helemaal.

Het boek bestaat uit drie delen. In de eerste twee richt Paris zich op “de roman als tekst”. Deel één verzamelt de “basisbegrippen”: motief en thema, perspectieven en vertellers (waarbij de term “focalisatie” veronachtzaamd wordt), tijd, structuur en verhaallijnen. Deel twee focust op wat ze “toeters en bellen” noemt: tegenstellingen, spiegelingen en herhalingen, beeldspraak, symbolen en bijbetekenissen. Het derde deel onderzoekt de context van de roman: referentiekader, intertekstualiteit, poëtica, en de gevolgen die deze zaken kunnen hebben op je leeservaring. Aan de hand van concrete lezingen van goed gekozen literaire fragmenten toont de auteur aan dat lezen iets is wat je kunt leren, dat het zin kan hebben dat iemand je aandacht voor bepaalde elementen in een tekst aanscherpt, zodat je niet alleen kunt lezen, maar ook *goed* kunt lezen.

Zo zou Paris het zelf ongetwijfeld niet willen formuleren. Erg storend in dit boek is de manifeste angst van de auteur om zichzelf als autoriteit te positioneren, als iemand die door veel kennis en veel ervaring *béter* leest dan vele anderen. Ze wil absoluut niets voorschrijven, zegt ze in de inleiding: “Ik wil (...) vooral dat mijn boek laat zien wat zou *kunnen* en niet wat zou moeten” (p. 17; mijn cursivering). Ze durft zelfs niet te zeggen dat er gradaties bestaan in lezen, dat er zoiets bestaat als goed en minder goed lezen: “Hoe je ook leest, het is altijd goed. Het is maar wat je zelf met een roman wilt” (p. 18), of nog pijnlijker geformuleerd: “Iedereen heeft het recht te lezen zoals hij wil” (p. 252). Voor mij als lezer, als student, als geïnteresseerde is echter van belang dat iemand me zegt op welke manier ik meer uit teksten kan halen en dus, wel degelijk, *béter* kan lezen.

Dat dit noodzakelijk is, wordt op een elementair niveau ook aangetoond door twee lelijke dt-fouten in het boek die in de eindredactiefase kennelijk ongezien zijn gebleven. En dat is jammer – zowel die angst om een autoriteit te zijn als die dt-fouten. Want *Hoe lees ik?* maakt je wel degelijk tot een betere lezer. Het is een zeer inzichtelijke en zeer toegankelijke introductie tot het *góed* lezen van verhalen en romans, die van nut kan

Ellen Deckwitz, Foto Marc Deurlo

zijn voor iedereen die graag beter wil begrijpen hoe literaire prozateksten gecomposeerd zijn. De hoop die ze aan het slot van haar boek uitspreekt, maakt ze zonder meer waar: dat ze heeft kunnen laten zien “dat teksten die ogenschijnlijk gewoon lijken, meer geconstrueerd blijken te zijn dan gedacht” (p. 217).

Ellen Deckwitz gaat in haar pseudo-ironische “cursus genieten van poëzie” veel minder de rol van autoriteit uit de weg, al benoemt ze hem ook niet expliciet. Ze schrijft in de vijftientig hoofdstukken, telkens opgehangen aan één concreet gedicht, vrank en vrij over wat poëzie zoal kan zijn en hoe je het best poëzie kunt lezen. Haar aanbevelingen zijn opvallend eenvoudig en daardoor vaak ook erg doeltreffend: “Zoeken naar mooie regels is de beste manier om te beginnen met het lezen van gedichten” (p. 22). Veel minder dan Paris geeft ze de lezer een leidraad in de vorm van een begrippenapparaat of een leesmethode, maar des te meer maakt ze in haar eigen kwieke stijl duidelijk dat sommige ingesleten ideeën over poëzie echt wel uit de tijd zijn. Neem het begin van het vijftiende hoofdstuk ‘Hoe ontstaat een gedicht?’: “Hoe maakt een dichter een gedicht? Eitje. Hij trekt een toga (of zwarte coltrui) aan en gaat bij kaarslicht naar een kinderschedel staren. Dan volgt er een moment van goddelijk inzicht en voilà: klaar! (...) Helaas, ik heb deze methode geprobeerd en ze heeft tot dusver geen

resultaten opgeleverd.” (p. 105) Even fraai is haar beschrijving van eindrijmende verzen als “cliffhangers van klank” (p. 65). Ze maakt kortom gebruik van wat Paris in haar boek de “toeters en bellen” noemt die een auteur ter beschikking heeft om zijn tekst op te fleuren – en toont daarmee in haar schriftuur zelf wat literatuur, wat poëzie doet. Ze is meer kunstenaar dan leraar en weet daardoor op een impliciete manier meer over te brengen dan een onderwijzer vermag.

Toch is ze leraar genoeg om heldere grenzen te trekken. In het woord vooraf schrijft ze over “griezelige opvattingen” die jongeren soms hebben over poëzie. Eén zo’n griezelige opvatting: “Dat een gedicht bijvoorbeeld alles mag betekenen wat je maar wil” (p. 9). Verderop in het boek zegt ze heel terecht: “poëzie is een leesafpraak” en “een gedicht betekent niet álles” (p. 77). Ze maakt de argeloze lezer zelfs duidelijk dat ervaring en kennis onmisbaar zijn: “poëzie waarderen en aanvoelen bestaat bij de gratie van vele gedichten lezen, en bij wat je daarnaast óver poëzie leest” (p. 119).

Ook een roman is een leesafpraak en betekent niet alles. Het aantal mogelijke lezingen is niet oneindig, toonde Umberto Eco al in *De grenzen van de interpretatie* (1993), maar is beperkt door wat de tekst zelf aan mogelijkheden oproept. Het is jammer dat Lidewijde Paris in *Hoe lees ik?* op dit vlak uit de bocht gaat, want haar cursusachtige boek helpt lezers precies bloot te leggen welke leesafspraken vervat kunnen zitten in een schijnbaar eenvoudige prozatekst. *Olijven moet je leren lezen* biedt dan weer een lichte, humoristische en tegelijk zeer pertinente introductie tot wat poëzie is. Deckwitz’ cursus leert dus heus niet alleen “genieten”, maar ook gewoon lezen en interpreteren en biedt, specifiek voor adolescenten en jongeren, tal van goede ingangen tot het lezen van gedichten. Het boek van Paris is een prima introductie tot het goed lezen van romans en verhalen en lijkt meer geschikt voor een ietwat gevorderd publiek van achttienplussers.

Literatuurleraren kunnen uit beide werken heel wat bruikbaars halen voor hun eigen lespraktijk, maar ook gewone lezers zullen na lectuur van beide boeken beter lezen dan voorheen – wat zowel de leraar als de kunstenaar tot tevredenheid moet stemmen.

BART VAN DER STRAETEN

ELLEN DECKWITZ, *Olijven moet je leren lezen. Een cursus genieten van poëzie*, Atlas Contact, Amsterdam, 2016, 159 p.

LIDEWIJDE PARIS, *Hoe lees ik? Met inspirerende voorbeelden uit de literatuur*, Nieuw Amsterdam, Amsterdam, 2016, 286 p.